

הצצה ב"חלון הראווה" של התנ"ך, בראשית א'

דנון חדוה

בראשית א' הוא "חלון הראווה" של התנ"ך. הוא הפרק הפותח, זה שנבחר לייצג ולשווק את התנ"ך, והפך אותו ל"רב-המכר" של כל הזמנים¹.

מה הביא להצלחה השיווקית ואילו מותגים נבחרו והועמדו ב"חלון הראווה"?

במאמר זה נציע כי בחלון הראווה הועמדו שלושה "מותגים" עיקריים:

א. ייחודו של האל המונותאיסטי

ב. ייחודו של האדם

ג. ייחודה של השבת

המותג הראשון והעיקרי – המונותאיזם: ייחודו של האל המונותאיסטי בעולם אלילי

הפסוק הפותח את בראשית א' 1 בְּרֵאשִׁית, בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם, וְאֶת הָאָרֶץ מציג את הבריאה על דרך המריזם², דהיינו ה' ברא הכל משמים ועד ארץ. לפיכך, אין לזהות את הבורא עם הבריאה. מה משמעות הדבר?

ה' הוא מחוץ לטבע, הוא – אל טראנסצנדנטאלי, אך טביעות אצבעותיו נמצאות בכל מקום זיהוי האל עם יסוד זה או אחר בטבע, הוא בבחינת עבודת אלילים, כפי שנאמר בעשרת הדברות לא-תעשה לך פסל, וכל-תמונה, אשר בשמים ממעל, ואשר בארץ מתחת--ואשר במים, מתחת לארץ (שמות כ' 3). זוהי הבשורה המשמעותית ביותר, שהביא התנ"ך לאנושות ויש בחידוש זה כדי לסתור את האמונה הפוליתאיסטית שרווחה בעולם הקדום, על פיה אלים שונים מזוהים עם יסודות שונים בטבע לפיכך, כוחם מפוצל ויש ביניהם מאבקים.

האל האחד והטראנסצנדנטאלי המתואר בדברים ד' 15-19 מבטא את התפיסה ייחודית שהוצגה בחלון הראווה של פרק א' - טו וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד, לִנְפְשֵׁיכֶם: כִּי לֹא רְאִיתֶם, כָּל-תְּמוּנָה, בְּיוֹם דְּבַר ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּחַרְב, מִתּוֹךְ הָאֵשׁ. טז פֶּן-תִּשְׁחַתּוּן--וְעִשִׂיתֶם לָכֶם פְּסֵל, תְּמוּנַת כָּל-סֹמֵל: תִּבְנֶינָה זָכָר, אוּ נְקֵבָה"

איזה מסר יכול להיות לאדם מבריאה של אל כל יכול?

בסיפור בריאת תיאור תמוה. בדרך כלל נוצר דבר כל שהוא כתוצאה מתרכובת או ערבוב; ואילו בבראשית א' במקום תיאור נוסח שלפיו חומר X מתערבב עם חומר Y מוסיפים ... בוחשים וכו', כאן מבדילים את החומרים – יסודות- זה מזה. ההבדלה יוצרת זהות ואחר כך

¹ לפי UBS TRANSLATION, התנ"ך תורגם ליותר מ 2527 שפות וניבים.

² תיאור השלם באמצעות הקצוות.

ניתן שם לכל יסוד מזוהה, כדי לחזק את זהותו.³ אחרי המפץ איזה מפץ? בא השלב של הפרדת החומרים זה מזה.

31 פסוקים מוקדשים לבריאת העולם בפרק זה. לתיאור המשכן מוקדשים כ-300 פסוקים מוקדשים לתיאור המשכן.⁴ מה משתמע מהשוואה זו של אורך התיאור? פירוט מעשה המשכן נועד לתת הנחיות מפורטות על מנת שיוכל האדם לחזור עליהן, ואילו 31 הפסוקים המתארים את מעשה הבריאה מלמדים שלא מעשה הבריאה הוא המרכז אלא המסרים העולים מתוך מעשה הבריאה. מסרים אלה הם המסד הרעיוני והחידוש של התנ"ך.

מהם, אם כן, המסרים העיקריים של הפרק הפותח את ספר הספרים?

אחד הרעיונות המרכזיים הוא שהבריאה מתוכננת ובאה לקיים סדר בעולם. לכאורה, נראה כי זהו מסר פשוט ומובן מאליו. אולם מתוך היכרות עם תיאורי בריאה מסופוטמיים עולה כי בראשית פרק א' מתפלמס עם תיאורים אלה. הרעיונות נמסרים באיפוק ובתמציתיות כדי ליצור פולמוס סמוי.

מסתבר שסיפורים על בריאת העולם שהיו נפוצים במסופוטמיה מתארים בריאה אקראית, עולם שנוצר כתוצאה של מלחמות, מאבקים או אהבות, כפי שניתן לראות בקטע הבא מתוך **אנומה אליש לוח רביעי, (ש. שפרה, י. קליין שורות 93 – 104):**

הביא (בו) את אמחלו לבל תסגר שפתייה
הרוחות העזות הסעינו כרסה
ויתפח קרבה, פיה פערה
יורה חד חץ, פלח כרסה
קרבה בתק, בקע לבה
לכדה, ונפשה בלע
גזיתה השליר, עליה דרר

והאלים, {ששים} אלי קרב, המה לטשו חרבם
קרבו זה אל זה תאמת והחכם באלים, מרדר,
נפתלו בקרב הבינים, במלחמה נלפתו.
פרש האדון רשתו והקיפה,
שלח אל מול פניה את אמחלו, שומר עקביו,
פתחה תאמת את פיה לבלעו,

בסיפור הבריאה המקראי אין לאלוהים יריבים ואויבים. הבריאה נעשית במאמר, וללא מאמץ או קרב ויאמר אלהים... והמאמר מתקיים מייד - ויהי-כן. לעומת תאור המלחמה בסיפור בריאה הבבלי, במקרא הבריאה היא תוצאה של תכנון ומחשבה. כל יום הוא הכנה ליום שאחריו הכל נברא בתיאום ובהרמוניה "האור שנברא ביום הראשון קיבל ביום הרביעי את נושאו לא ברור. מה זה "נושאו" ומהם הוא משפיע על הארץ וחייה. חלל האוויר והימים נבראו ביום השני, וביום החמישי נברא בו עולם החי באוויר ובימים?. היבשה נראתה ביום השלישי ועוטרה בעטרת צמחים, והיא אוכלסה בשישי על ידי כל נפש חי"⁵.

³ המילים הפותחות "בראשית ברא" הן בבחינת אונומטופיאה המחקה צליל המזכיר התבקעות, (וכך גם המושג האנגלי "Big Bang").

⁴ ראה השוואה מפורטת אצל י' קיל פירוש לספר בראשית, דעת מקרא עמודים מ"א, מ"ב.

⁵ ראה הערה מפורטת אצל י' קיל פירוש לספר בראשית, דעת מקרא עמוד ל"ח.

בריאה נצחית

יום ראשון

אור

יום שני

הרקיע וימים

יום שלישי

גילוי היבשה והופעת הצמחיה

בריאה מתחדשת

יום רביעי

מאורות

יום חמישי

עופות השמים ודגת הים

יום שישי

חיית השדה והאדם

ואכן, כבר אמר החכם מכל אדם במשלי ג' 19 ה' בַּחֲכֵמָה יִסֹּד-אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתִבּוּנָה הסדר של מעשה הבריאה בא לידי ביטוי בסגנון ובאמצעים הספרותיים שבסיפור הבריאה. כך כל יום מוצג בתבנית קבועה: **וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים ... וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר** התבניות מופרדות זו מזו באמצעות פרשה פתוחה. המבנה הסכמטי והדמיון בין הימים מבליט את החריגות במבנה. תפקידן של החריגות למשוך את תשומת ליבו של הקורא ולנסות לעמוד על פשרן ומשמעותן.

מהן החריגות והאם יש להן מכנה משותף?

דוגמאות לחריגות:

א. בסיומו של כל יום בבריאה נאמר כִּי-טוֹב פֶּרַט לַיּוֹם הַשְּׁנַי. ביום זה עשה אלוהים את הַרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵתַחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ. מדוע לא נאמר ביום זה כִּי-טוֹב? אפשר, משום שלא הושלמה הבריאה, היות והיתה רק הפרדה בין מים עליונים למים תחתונים. החריגה מסבה את תשומת הלב שיש כאן עניין חשוב יותר- התייחסות למיתוס הים ול"תנינים הגדולים", למה דרך הפרדת המים את מתייחסת למיתוס ולא לתיאור הפרטני של התנינים? זה ראה לי הרבה יותר ישיר שם מאשר דרך הפרדת המים??? הצגת הדברים דרך הפרדת מים באמצעות הרקיע לא משכנעת הזוכים לשם ולתואר בניגוד לשאר הברואים. לפנינו חריגה שהיא חלק מהפולמוס נגד מיתוס הים כפי שמתאר אותו קאסוטו, בספרו "פירוש של ספר בראשית", "במצרים, במסופוטמיה, בארץ כנען, ובכלל בארצות המזרח, רגילים היו לספר כל מיני אגדות על מלחמות האלים הגדולים בתנינים ובמפלצות כיוצא בהן... בישראל קיבלה המסורת על התנינים וסיעתן צורה מתאימה לרוח ישראל. לא עוד כוחות אלוהיים מתנגדים לאל עליון, אלא גם במקרה זה, כמו בנוגע לדמותו של שר הים, בריות שמרדו בבוראן."

מדוע יש פירוט נרחב המתייחס לתיאורם ותפקידם של המאורות בבראשית א' 14-19? האל סין אל הירח המסופוטמי, מזוהה עם המחזוריות בטבע, בזמן ובעיקר בשליטה על תופעת הגאות והשפל. במסופוטמיה מרכזיותם של הפרת והחידקל בחיי האדם, העצימה את מעמדו של האל סין. הפחד מפני תופעת השפל והגאות הביאה את הפולחן לאל סין למקום עיקרי, כדי לרצותו על מנת שלא יביא עליהם את הגאות ההצפות והשיטפונות.

החריגה מדגישה על ידי כתוב מפורש שהאל נתן את ממלכת היום לשמש ואת ממלכת הלילה לירח שאין להם כוחות, משל עצמם, הם אינם אלים. הם נשלטים על ידי האל שברא אותם ונתן להם את שמם. הם מוגבלים ופועלים בתוך מסגרת התפקידים שהוטלו עליהם.

החריגה הגדולה – תיאור האדם

גם בתיאור בריאת האדם קיימת חריגה הבאה לסתור את נסיבות בריאתו, תפקידו ומעמדו של האדם כפי שהם מתוארים במיתוס "אנומה אליש" מתוך ש. שפרה, י. קליין,

לוח שישי, שורות 4 - 8

הוֹדִיעַ הַעֲצָה אֲשֶׁר הֶגְה בְּלִבּוֹ
"דָם אֶבְלָל, עֲצָמוֹת אֲצוֹר,
אֶעֱשֶׂה יְצוֹר, אָדָם יְהִי שְׁמוֹ,
אֶבְרָא יְצוֹר אָדָם,
לוֹ יוֹשֵׁת עָלָיו עֵמֶל הָאֱלִים, וְהֵמָּה לוֹ יְנוּחַ:

לוח שישי, שורות 29 - 34

קִנְגוּ, הוּא אֲשֶׁר חָרַסר מְדוֹן
"עוֹרֵר אֶת תְּאֻמַּת וַיֵּאֶסֶר מִלְחָמָה
לְכַדוּהוּ וְהִסְדִּיקוּהוּ לִפְנֵי אָאָה
-שְׁתוּ עָלָיו אֲשֶׁם, בְּתָרוּ וְרִידֵי דָמוֹ
בְּדָמוֹ בְּרָא (אָאָה) אָדָם
נָתַן (עָלָיו) עֵמֶל הָאֱלִים- וְאֶת הָאֱלִים
שָׁלַח.

כפי שניתן לראות במיתוס, בדמו של האדם אשר נוצר זורם דמו של האל קינגו שהובס בקרב עם האלים. על פי בריאת האדם במקרא, האדם נוצר בצלם אלוהים, אך אין לו שום יסוד חומרי מאלוהים.

זאת ועוד, האדם ב"אנומה אליש" נועד לשרת את האלים כדי לאפשר להם איכות חיים. בבראשית א' ייעודו של האדם לכבוש את הטבע ולשלוט בחי ובצומח. "כבשוהו ורדו..." (בראשית א' 28). האל אינו זקוק לשירותו של האדם ולעזרתו בהסרת עול של עמל.

המותג השני בחלון הראווה: ייחודו של האדם בהשוואה לשאר הברואים ולאדם

במיתוסים

ממנה את החריגות הבולטות בתיאור בריאת האדם:

רק על בריאת האדם נאמר שנעשתה במחשבה תחילה נְעִשָׂה אָדָם⁶ (א' 26).

האדם נברא בצלם אלוהים⁷. פירוש המושג בצלם אלוהים נע בין ההתייחסות לדמיון אל האל באופן פיזי ועד להיבטים רוחניים ושכליים. כנגד התפיסה של דמיון פיזי יצא ראב"ע בפירושו לבראשית א' 26: "חלילה חלילה להיות דמות לשם"⁸. צלם, תבנית ממנה נגזרה המילה מצלמה היכולה לצלם כמובן רק דבר מוחשי, כפי שנאמר בבראשית ה' פסוק 3, וַיְחִי אָדָם,

⁶ ראה פירוט אצל נחמה לייבוביץ' עיונים בספר בראשית עמודים 3-7.

⁷ ראה פירוט אצל נחמה לייבוביץ' עיונים בספר בראשית עמודים 3-7.

⁸ ראה דיון מפורט על משמעות הביטוי "צלם אלוהים" אצל קאסוטו, "פירוש לספר בראשית" עמ' 34-35.

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה, וַיֻּלְּד בְּדַמּוֹתָיו, כְּצִלְמוֹ; וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ, שֵׁת, מִשְׁמַע שֵׁת נֹלַד בְּדַמּוֹתָיו שֶׁל אָבִיו, אָדָם, וּבְרֹר מִכָּאן שֶׁהַכּוּוֹנָה הִיא לְמִשְׁמַעוֹת הַגְּשֵׁמִית. בִּישְׁעָהּ מ' לְמִשְׁל, נִיתֵן לְרֵאוֹת אֶת הַתְּפִיסָה הַמוֹפְשֵׁטֶת וְאֶל-מִי, תִּדְמִיּוֹן אֵל; וּמֵה-דְּמוֹת, תִּעֲרְכוּ לְוַמִּשְׁמַע, לֹא אֵין צוֹרָה וּדְמוֹת.

הָאָדָם זָכָה לְבִרְכָה יִיחֻדִית בְּבִרְאשִׁית א' 28 פָּרוּ וַרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבַשְׁתֶּהּ; וַרְדּוּ בְּדַגְתֵי הַיָּם, וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם. בְּשׁוֹנָה מֵהַבִּרְכָה שֶׁל לִיצוּרִים הַיְמִיִּים וְעוֹפוֹת הַשָּׁמַיִם שְׁנִיתְנָה לָהֶם בְּרִכַּת הַפְּרִיּוֹן בְּלֶבֶד, כֵּאֵן בְּבִרְכָה לְאָדָם נוֹסֶפֶה הַבִּרְכָה הַמֵּאֲפִשֶׁרֶת לוֹ כִּיבוֹשׁ וּשְׁלִיטָה, כַּחֲלֵק מֵהַמִּימוֹשׁ שֶׁל הַיּוֹתוֹ נִבְרָא בְּצֵלֶם אֱלֹהִים.

הָאָדָם נִבְרָא אַחֲרוֹן וְהַכֹּל נִבְרָא לְמַעַנּוֹ.⁹

הַסְּגוּן בְּתִיאוֹר בְּרִיאַת הָאָדָם מֵתְרוֹמֵם מִפְּרוּזָה לְשִׁירָה

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצִלְמוֹ

בְּצֵלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ

זָכָר וּנְקֵבָה, בָּרָא אֹתָם. (א' 26).

לְמִרְתוֹת שֶׁכֵּל הַיּוֹצֵרִים נִבְרָאוּ זָכָר וּנְקֵבָה, רַק לְגַבִּי בְּרִיאַת הָאָדָם נִאֲמַר שֶׁנִּבְרָאוּ כֵּךְ לְאָדָם עֵינִין זֶה לֹא בָּא רַק לְתַאֵר אֶת יְכוּלַת הַתְּרַבּוּתָם, אֲלֵא כְּדִי לְהַדְגִּישׁ אֶת הַשׁוּוּיּוֹן כַּעֲרָךְ. הָאָדָם וְהָאִשָּׁה, הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה נִבְרָאוּ יַחְדָּיו בְּצֵלֶם אֱלֹהִים.

הָאָדָם הוּא תְּכֵלִית הַבְּרִיאָה?

הָאָדָם הוּא נִזְר הַבְּרִיאָה, כֹּל סִיפּוֹר הַבְּרִיאָה בְּבִרְאשִׁית א' נֹעַד לְתַכְלִית זוּ.

הַמְשׁוֹרְרַת רִבְקָה מְרִים דּוֹרֶשֶׁת אֶת הַפְּסוּק הַרְּאשׁוֹן בְּבִרְאשִׁית, כְּדִי לְדְרוֹשׁ בְּאֲמִצְעוֹתָיו אֶת מַהוֹתוֹ שֶׁל הָאָדָם, וּמִדְּבָרִיהָ מִשְׁתַּמֵּעַ שֶׁהָאָדָם הוּא נִזְר הַבְּרִיאָה וְהוּא תְּכֵלִית הַסִּיפּוֹר :

בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים

אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁבַעֲצָם אֵינָם

וְאֶת הָאָדָמָה שְׁרוּצָה בָּם לְגַעַת.

בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים

חֹוִטִּים מְתוּחִים בֵּינֵיהֶם

בֵּין הַשָּׁמַיִם שְׁבַעֲצָם אֵינָם

וּבֵין הָאָדָמָה הַמְּשׁוּעַת.

וְאֶת הָאָדָם הוּא יִצֵר

שְׁהָאִישׁ הוּא תְּפִלָּה וְהוּא חוּט

נוֹגֵעַ בְּמָה שְׁאֵינָנוּ

בְּמַגַּע שֶׁל רֶךְ וְדִקּוֹת¹⁰

⁹ רד"ק: "ולמעלת האדם ולכבודו נברא באחרונה להודיע שכל נבראי מטה ושמוהו אדון על כולם.

¹⁰ רבקה מרים, הקולות לקראתם, 1982 עמוד 59. וראה גם <http://mikranet.cet.ac.il/pages/item.asp?item=13298>

מה משמעות היותו של האדם נזר הבריאה?
לאדם שנברא יש אחריות גדולה, הוא נברא בצלם אלוהים. כשם שאלוהים הכניס סדר בעולם וברא עולם הרמוני, עולם ששרה בו שלווה, כך האדם צריך לדאוג להמשך היקום, להיות האחראי להרמוניה לסדר ולשלום. על אחריותו של האדם ניתן ללמוד מן המדרש הבא: "בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשיי, כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך. (קהלת רבה ז').
לאור האמור לעיל ניתן להבין שמטרת סיפור הבריאה להציג/להדגיש את מעמד האדם בבריאה.

חריגה נוספת - המותג השלישי: ייחודה של השבת בהשוואה לשבתו המסופוטמית

על-פי החלוקה היהודית המסורתית סיפור הבריאה מסתיים בפרק ב' פסוק 4 א'. מתוך המבנה העולה מן החלוקה היהודית מסורתית, שיאה של הבריאה אינו בבריאת האדם אלא בתיאור השבת.

הדגם הספרותי על פיו בנוי פרק א' הוא דגם המספר העולה¹¹. השבת שונה בתכלית מששת ימי הבריאה. הדגם הספרותי, מדגיש שאין מדובר בעוד יום נוסף, אלא זה יום שנבדל, קודש ונתברך. אין בו עשייה. נהפוך הוא, זהו יום מנוחה, יום המדגיש על דרך הניגוד את ששת ימי המעשה. ההכרה בה' כמי שנח ביום השביעי, היא בעצם ההכרה בה' כבורא עולם. האם אין זה החידוש אותו ביקש מחבר בראשית א' למסור לאנושות!?

על פניו, ניתן לומר שהשבת היא תכלית סיפור הבריאה. השבת מתוארת באופן חריג משאר ימות השבוע. גם חריגה זו כמו כל החריגות האחרות יש בה פולמוס סמוי. כאן הפולמוס הוא נגד השבתו המסופוטמית¹², היום הקשור בירח, יום רע מזל, שהפך ליום מבורך, אינו תלוי בירח, אלא מופיע באופן מחזורי בכל יום שביעי מיום בריאת העולם.

"יותר מששמרו ישראל את השבת, שמרה השבת את ישראל" ("אחד העם" - אשר גינזברג). אמרה זו של אחד העם, יש בה ראייה רטרופקטיבית לגבי חשיבותה של השבת לגבי לישראל, ויש בה כדי לחדד את התכלית אליה שאף מחבר בראשית פרק א'.

מהי המשמעות העמוקה של שביתת האל?

נציע כאן את דברים של מיכה גודמן המתייחס לבריאה הכפולה בספר בראשית - בפעם הראשונה, כמסופר בפרקנו, בשישה ימים. ולאחר שנחרב במבול הוא נברא מחדש - בפעם השניה.

¹¹ מבנה בעל מספר פרטים זהים במשמעותם והפרט האחרון שונה מכולם והוא המשמעותי ביותר.
¹² דיון מפורט בעניין זה ראה אצל קאסוטו, פירוש על ספר בראשית עמוד 40-44

השיכפול הספרותי של הבריאה חל גם על השבת. גם היא מופיעה פעמים. בסוף הבריאה הראשונה מופיעה השבת. ביום השביעי – אלהים שובת. גם בסוף הבריאה השנייה מופיעה השבת – הפעם באופן מפתיע כחילול שבת. **עַד כָּל-יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחָם וְקָיִץ וְחָרֵף וְיוֹם זְלִילָה לֹא יִשְׁבְּתוּ:** אם בסוף הבריאה הראשונה אלהים מכריז שהוא שובת, בסוף הבריאה השנייה אלהים מבטיח שהטבע אף פעם לא שובת.

כאן נוצר ההבדל העמוק שבין אלהים לבריאה. הבריאה נעולה בתוך הריתמוס המחזורי שלה, יום לילה, קיץ חורף וכו'. אין יותר מבול, אין יותר אפוקליפסה. התנועה המעגלית היא נצחית. אלהים לעומת זאת שובת, אלהים איננו נעול בריתמוס המעגלי של הבריאה. הוא מחוץ למחזוריות. השבת היא הקונטרסט שבין הבורא לבריאה בסיפורי בראשית – אלהים שובת, הטבע לא. זהו הרקע הקונספטואלי העמוק למופע של השבת בספר שמות, שם בסיני מצווה האדם לשבות. בסיני קיבלנו על עצמנו להיות כבורא ולא כנבראים. גילינו את האמונה ביכולתנו לשחרר את עצמנו מהריתמוס המעגלי של הטבע. פעם אחת בשבוע לא להיות חלק מהמערכת. אנושיות היא היכולת ליצור חיץ בינינו לבין הטבע. בינינו לבין קרב ההישרדות היום יומי. השבת, היא יותר מעצירה, היא גם הכרזה. אננו לא נעולים בתוך המערכת. אנחנו יכולים לפנות עצמנו מקרב ההישרדות היום יומי – ולעבור לשאלה חדשה. מהשאלה הדרוינסטית של איך לשרוד, לשאלה המקראית של המשמעות של כל מערכת ההישרדות.

לסיכום

סיפור בריאת העולם בבראשית א' הוא סיפורו של אלוהים ולא סיפורו של האדם. בראשית א' שם את האדם בתוך מסגרת מחזורית, האדם המתבונן בה, מחד אינו יכול להשפיע על היסודות של הבריאה הנצחית (מקביל לתיאור המופיע בקהלת א' 1-11). ומאידך יש לו תפקיד לפתח, לכבוש ולשלוט בארץ, ולשמור על הקיים.

דמות העולם המופיעה בפרק א' היא בבחינת מודל שלאורו צריך לשאוף להתנהל, מעין חזון או אידיאל שלא במקרה יש לו קווי דמיון רבים כל כך לחזון אחרית הימים שבישעיה ב' ובתהילים ק"ד (עולם של צמחונות, הרמוניה, וללא אגו ותוך כניעה לבורא עולם עולם ללא חטאים, כמו העולם אליו משתוקק מחבר תהילים ק"ד **יְתֵמוּ חֲטָאִים מִן-הָאָרֶץ וְרִשְׁעִים עוֹד אֵינָם**). ספר בראשית והתנ"ך כולו נפתחים בפרק א' כדי לתת לאנושות כולה את החזון האידיאל, מעין חזון אחרית הימים שבו שוב לא יהיה צורך בהבדל בין עמים שונים, כשלכולם תהיה תורה אחת וחזון אחד.

השאלה כיצד נברא העולם מעסיקה את האנושות מראשית ימיה ועד ימינו. בראשית א' לא בא לתת מענה מדעי, ביולוגי או גיאולוגי לשאלה איך נברא העולם, אלא להציג אתגר לאנושות - כיצד צריך האדם להתנהל ביקום וכיצד לנהל את עולמו שלו. השאלה איך נברא העולם היא שאלת החקר של המדע שאל תשובתה מנסה להתקדם האנושות, אך אין היא השאלה אליה מתייחס בראשית א'. בראשית א' הוא היסוד לאמונה באל אחד, שברא ארץ ושמיים, שברא הכל, שהכניס סדר בעולם, והוא המטיל על האנושות שנבראה בצלמו אחריות על העולם.

ביבליוגרפיה

1. אדר צ', ספר בראשית- מבוא לעולם המקראי, ת"א, ב.צריקובר- מוציא לאור בע"מ, 1979, ע"מ 16-19.
2. קיל י', ספר בראשית, ירושלים, הוצ' מוסד הרב קוק, תשנ"ט.
3. ליבוביץ' נ', עיונים לספר בראשית, ירושלים, ההסתדרות הציונית העולמית, תשכ"ו.
4. עמנואלי י', ספר בראשית- הסברים והארות, החברה לחקר המקרא, 1978.
5. קאסוטו מ"ד, מאדם עד נח- פירוש על ספר בראשית, מאגנס, תשכ"ט.
6. קאסוטו מ"ד, "שירת העלילה בישראל, בתוך: ספרות מקראית וספרות כענית, מאגנס, תשל"ב, עמ' 62-90.
7. שפרה ש', קליין י', בימים הרחוקים ההם- אנתלוגיה משירת המזרח הקדום, ת"א, הוצ' עם עובד, 1996.